

2F Lesplan 'Lexicale blends'

Algemeen	
Naam opdracht	<i>Lexicale blends</i>
Opleiding	havo / vwo
Leerjaar	1, 2, 3
Gebruikte bronnen en lesmaterialen	<ul style="list-style-type: none">• anw.ivdnt.org (Algemeen Nederlands Woordenboek)• Ted talk 'Go ahead, make up new words!' (Engelstalig gesproken, maar met Nederlandstalige ondertitels én transcriptie)

Opdracht	
Omschrijving opdracht	Analyseren, herkennen en bedenken van <i>lexicale blends</i>
Doel opdracht	<ul style="list-style-type: none">• De leerling weet hoe de woordenschat van een taal kan groeien• De leerling weet wat een lexicale blend is• De leerling kan lexicale blends analyseren• De leerling weet waaraan een goede blend moet voldoen• De leerling kan zelf lexicale blends maken
Indicatie verwerkingstijd	3 lessen (van 50-60 minuten); indicatie: les 1 (opdracht 1 t/m 3 (4)), les 2 (opdracht 4 t/m 6 (7)), les 3 (opdracht 7)

Aanwijzingen voor de docent

Deze lessenserie gaat over *lexicale blends* of *mengwoorden*. De reeks is opgebouwd volgens het zogenaamde OVUR-model: na een opdracht waarin zes manieren genoemd worden om de woordenschat van een taal te vergroten (oriëntatie), maken leerlingen in de opdrachten 2 t/m 4 kennis met lexicale blends (voorbereiding). Vervolgens wordt aan hen in de opdrachten 5 t/m 7 gevraagd zelf lexicale blends te bedenken (uitvoering). Opdracht 8 ten slotte maakt leerlingen er nogmaals van bewust hoe een goede lexicale blend is opgebouwd (reflectie).

Hoewel het aanbeveling verdient alle opdrachten te laten maken, is het gezien de beschikbare lestijd ook mogelijk een keuze te maken uit de opdrachten.

Deze lessenserie is met name geschikt voor de onderbouw havo & vwo maar het onderwerp lexicale blends leent zich uitstekend voor een (profiel)werkstuk taalkunde.

Woorden in de blender

Oriëntatie

De woordenschat van het Nederlands ligt niet vast. Woorden verdwijnen als het begrip waarnaar ze verwijzen niet meer bestaat ([potwagen](#)) of als een nieuw woord de oude benaming verdringt ([schrikschoen](#)). Maar omgekeerd komen er ook woorden bij als voor een verschijnsel nog geen term was ([tabletnek](#)) of als een andere taal een aansprekend woord heeft ([boomer](#)).

De Amerikaanse lexicograaf ('woordenboekmaker') Erin McKean is van mening dat het belangrijk is om nieuwe woorden te maken. Waarom? Elk nieuw woord biedt je de gelegenheid om preciezer onder woorden te brengen wat je wil zeggen. Bovendien trekken nieuwe woorden de aandacht van mensen; daardoor wordt de kans groter dat je boodschap overkomt.

In de Ted Talk '[Go ahead, make up new words!](#)' spoort Erin McKean de kijker aan zelf nieuwe woorden te maken. Voor het Engels onderscheidt ze zes verschillende manieren, die overigens ook op het Nederlands van toepassing zijn.

Opdracht 1

1. Op welke zes wijzen kun je volgens Erin McKean nieuwe woorden aan de Engelse woordenschat toevoegen? Nummer je antwoorden. (Kijktip: kies bij Transcript voor Nederlands.)
2. Bedenk bij elk van de zes manieren die Erin McKean in haar Ted Talk onderscheidt, voorbeelden die op de Nederlandse woordenschat van toepassing zijn.

Voorbereiding

Een van de manieren om nieuwe woorden te vormen is – zoals McKean het zegt – door twee woorden met zoveel kracht samen te persen dat sommige delen eraf vallen. Een voorbeeld hiervan is *brunch*. Dit woord is samengesteld uit de eerste twee letters van *breakfast* en de laatste vier letters van *lunch*. Een dergelijk woord noemen taalkundigen met een Engelse term een (*lexical*) *blend*. Hiervoor zijn ook de termen *mengwoord*, *vlechtwoord*, *kofferwoord* (*mot-valise*), *hypogram*, *porte-manteau* in omloop. Een heldere uitleg van deze taalterm is [hier](#) te vinden.

Opdracht 2 (individueel)

Geef eerst zelf – zonder een woordenboek of internet te gebruiken! – bij elk van de onderstaande *blends* aan uit welke twee woorden ze volgens jou zijn samengesteld.

1. *adware*
2. *agflatie*
3. *mup*
4. *tankini*
5. *vegetariër*
6. *labradoedel*
7. *straatsen*
8. *grachtengordeldier*
9. *preferendum*
10. *zebradrempeel*

Opdracht 3 (groep)

- Vergelijk je eigen antwoorden met die van een of meer klasgenoten. (Komen jullie tot dezelfde resultaten? Waar zitten de eventuele verschillen?)
- Probeer met elkaar tot overeenstemming te komen over de meest waarschijnlijke analyse
- Vul de uitkomst van de discussie in de tweede en derde kolom van de onderstaande tabel in

woord	antwoord (opdracht 3)		ANW (opdracht 4)	
	<i>woord 1</i>	<i>woord 2</i>	<i>woord 1</i>	<i>woord 2</i>
adware				
agflatie				
mup				
tankini				
vegetariër				
labradoedel				
straatsen				
grachtengordeldier				
preferendum				

Opdracht 4 (groep)

Het [Algemeen Nederlands Woordenboek](#) (ANW) is een gratis, digitaal woordenboek van het eigentijdse Nederlands in Nederland, Vlaanderen, Suriname en het Caraïbisch gebied. Het ANW telt momenteel ruim 80 woorden die blends worden genoemd maar omdat het een onlinewoordenboek in ontwikkeling is, breidt deze categorie zich nog altijd uit. Het is mogelijk alle huidige 85 blends uit het ANW te verzamelen door op de openingpagina te zoeken naar 'Woorden met bepaalde kenmerken' > Kies een kenmerk > woordvorming > Blends > Zoek. Ook de mengwoorden uit opdracht 2 kun je in het ANW vinden.

- Vergelijk de analyse die jij met je groepje gemaakt hebt (opdracht 3), met de officiële analyse van het ANW. Ga daartoe naar het tabblad Zoeken en voer vervolgens in de zoekbalk een woord uit opdracht 2 in, bijvoorbeeld *adware*. Klik daarna in de lijst met resultaten op het blauwe woord, waardoor je in het woordenboekartikel terechtkomt. Klik tenslotte bij Per onderwerp op Wordvorming; niet-relevante gegevens voor deze opdracht worden dan niet getoond:

The screenshot shows the ANW website interface. The main content area for 'adware' includes:

- Per betekenis:** 1.0: software die advertenties laat verschijnen
- Per onderwerp:** Toon het hele artikel, Semagrammen, Woordfamilie, Woordrelaties, **Woordvorming** (highlighted with a tooltip: 'Hoe is het woord gevormd, en uit welke delen?'), Spreekwoorden, Combinatiemogelijkheden, Vaste verbindingen, Voorbeelden
- Zoek 'adware' ook in:** INT-woordenboeken, CHN (login nodig), Wikipedia, Google
- Woordvorming (right sidebar):**
 - Type: in brontaal geleed
 - Bestanddeel: ad-
 - Basiswoord: advertising
 - Bestanddeel: -ware
 - Basiswoord: software
 - Woordvorming:
 - Type: samenstelling
 - Linkerlid: ad-
 - Linkerlidtype: splinter

- Vul in de tabel aan de hand van gegevens uit het ANW de vierde en de vijfde kolom van de tabel in.
- Vergelijk de analyse van de blends die je met jouw groepje hebt gemaakt, met die van het ANW. Komen jullie tot dezelfde resultaten? Waar zitten de eventuele verschillen?

Uitvoering

Opdracht 5 (individueel)

- Maak nu zelf vijf nieuwe blends door twee basiswoorden te kiezen en deze vervolgens met elkaar te mengen door bij het linker bestanddeel enkele letters aan het eind weg te laten en bij het recht bestanddeel enkele letters aan het begin weg te nemen. Een voorbeeld: van de basiswoorden *relatie* en *software* kun je het woord *relware* vormen. (Jouw blend mag nog niet in het ANW staan, maar je mag van één basiswoord wel een bestanddeel als inspiratiebron gebruiken – zoals *software* in het voorbeeld.)
- Stel een betekenisomschrijving op voor deze nieuwe blend. Kijk goed hoe het ANW daarbij te werk gaat. *Relware* zou bijvoorbeeld omschreven kunnen worden als ‘software die erop gericht is computergebruikers met elkaar een relatie te laten aangaan’.

Opdracht 6 (duo's)

- Leg jouw lijst met vijf blends – zonder definitie! – voor aan een klasgenoot
- Laat die persoon raden uit welke twee basiswoorden de blend is samengesteld. Vul de onderstaande tabel in.

woord	antwoord medeleerling		jouw antwoord	
	<i>woord 1</i>	<i>woord 2</i>	<i>woord 1</i>	<i>woord 2</i>

- Vraag je klasgenoot om de betekenis van het woord te omschrijven – en schrijf die definitie op.
- Klopte de analyse van de bestanddelen? Stemde de betekenisomschrijving van jouw klasgenoot overeen met die van jou?

Opdracht 7

Bij de volgende opdracht kun je kiezen voor het bedenken van een merk- of bedrijfsnaam (opdracht 7a) of voor het bedenken van een ‘fanbase nickname’ (opdracht 7b).

Opdracht 7a (duo)

Bij het bedenken van merk- en bedrijfsnamen maakt men graag gebruik van *blends*. Daarbij moet wel aan een aantal voorwaarden worden voldaan. Ten eerste moet de naam betekenisvol zijn – het moet met andere woorden duidelijk zijn waar de blend betrekking op heeft; ten tweede moet de naam welluidend zijn – het woord moet goed klinken; ten derde moet het woord beschikbaar zijn – andere bedrijven of fabrikanten moeten het woord dus niet al in gebruik hebben.

Een mooi voorbeeld van een betekenisvolle én welluidende blend is *Nespresso*. Het is betekenisvol omdat zonder veel moeite vast te stellen is dat het gaat om *espresso* van de fabrikant *Nestlé*. Dat het woord *Nespresso* welluidend is, hangt onder meer samen met het feit dat de letters *es* van de samenstellende delen elkaar overlappen: *Nespresso*.

- Bedenk een mengwoord dat dienst kan doen als bedrijfs- of productnaam. Ga daarbij als volgt te werk:
- Kies als uitgangspunt een betekenisvol woord dat als linkerdeel van de blend dienst kan doen (bijvoorbeeld *taal*)
- Zoek vervolgens voor het rechterdeel naar woorden die beginnen met de letters waar het linkerdeel op eindigt (bijvoorbeeld *aalscholver*, *aalbes*, *aalmoezenier*). Je kunt dit natuurlijk uit het hoofd doen, maar het is gemakkelijker om hiervoor een (online) woordenboek of de meelopende lijst van woordenlijst.org te gebruiken
- Bepaal vervolgens welke van de mogelijkheden het beste klinkt en het duidelijkst weergeeft waarover het gaat (*taalscholver*, *taalbes*, *taalmoezenier*)
- Schrijf de winnende blend op het (digi)bord

Opdracht 7b (duo)

Bekende popartiesten hebben een grote schare fans, die we met een Engels woord aanduiden als *fanbase* (‘gewone fans’) of *fandom* (‘fanatieke fans’). Veel van die groepen hebben een bijnaam om zich te onderscheiden: de zogenaamde *fanbase nicknames* of *fandom nicknames*. Een zeer bekend voorbeeld is de naam waarmee de volgelingen van de Canadese zanger Justin Bieber zich tooien: *beliebers*. Dit woord is een blend van het werkwoord *believe* (‘geloven’) en de achternaam *Bieber*. Sommige van deze namen zijn gemunt door de fans zelf, terwijl andere juist door de (platenmaatschappij van de) beroemdheden zijn bedacht. Net als voor merk- en bedrijfsnamen geldt dat fanbase nicknames betekenisvol, welluidend en beschikbaar moeten zijn (zie opdracht 7a).

Op internet krijg je met de zoekopdracht ‘fanbase nicknames’ tientallen treffers, waaronder ‘[The definitieve guide to fan base nicknames](#)’ (inclusief uitleg) en een lekker lange lijst op de Engelse Wikipedia-pagina [List of fandom names](#). Zo heten de fans van de Engelse zanger Ed Sheeran *Sheerios* (van *Sheeran* en *Cheerio*, ‘doei’ of *Cheerios*, een soort cereal?) en noemen grote liefhebbers van Ellie Goulding zich *Gouldiggers* (van *Goulding* en *golddigger*, ‘goudzoeker’).

Een mogelijke naam voor de fans van de Nederlandse zangeres *Naaz* zou *Naazgieren* (*Naaz* + *aasgieren*) of *Naazeters* (*Naaz* + *aaseters*) kunnen zijn. De eerste variant klinkt beter - bij de tweede variant zou je na-zeters kunnen lezen, maar de tweede variant sluit qua betekenis beter aan bij wat er bedoeld wordt: *Naazeters* vinden alles wat *Naaz* maakt verrukkelijk, terwijl *Naazgieren* juist een negatieve bijmaak heeft.

- Bedenk voor een Nederlandse artiest of band een passende fanbasename. Er zijn online wel enkele ‘fanbase nicknames generators’ te vinden (zie bijvoorbeeld [hier](#)), maar deze op het Engels gebaseerde programma’s hebben voor Nederlandse namen hebben vaak een teleurstellend resultaat. Gelukkig kun je op internet ook nuttige (Engelstalige) aanwijzingen vinden om een eigen fanbase name te maken (zie bijvoorbeeld [hier](#))
- Schrijf de winnende blend op het (digi)bord

Reflectie

Opdracht 8

Je hebt geleerd wat lexical blends zijn, hoe ze zijn samengesteld en hoe je ze zelf kunt samenstellen. Ook weet je dat een goede lexicale blend betekenisvol, welluidend en beschikbaar moet zijn.

Stel nu klassikaal vast welke blend uit opdracht 7a en welke uit opdracht 7b het best voldoet aan de drie hierboven genoemde eisen. Welke woorden worden de winnende blends?